

**Міністерство освіти і науки України
Національна металургійна академія України**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнської наукової конференції
(присвяченої 50-річчю кафедри історії та українознавства НМетАУ)

29-30 листопада 2013 року

Частина III

ПРИЄДНУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ІДЮСТИЛІ О.ГОНЧАРА

Специфічною рисою індивідуально-авторського стилю О.Гончара є звернення до багатства народнорозмовної мовотворчості, зокрема до тих синтаксичних засобів, що мають усно-розмовну природу й відбивають закономірні тенденції розвитку, збагачення й удосконалення загальнонаціональної мови. Явищем, позначеним індивідуальністю творчої манери письменника, є приєднувальні конструкції. На нашу думку, вони засновані на усно-розмовному за характером явищі приєднання, при якому певна частина висловлення має самостійну комунікативну значущість і прикріплюється до основного повідомлення у вигляді додаткової інформації. Виникаючи в розмовному мовленні, приєднання поступово переходить у писемне, де реалізує логіко-сміслові відношення додавання й оформлюється експліцитними показниками зв'язку.

Питання приєднувального зв'язку і побудов з ним відображає один із аспектів загальної лінгвістичної проблеми – системного аналізу синтаксичних одиниць з боку їх структури та семантики. Оскільки текст являє собою потік свідомості, виражений у мовній формі, то приєднувальні конструкції слід розглядати як породження волонітативної функції мови, тобто як такі, що підпорядковані не просто комунікації чи стилістичним завданням. Вони характеризуються як текстовоформотвірні не лише для загальнонародної мови чи якогось її стилю, а ще й для ідіюстилю, формуючи текст в авторському мовленні й у стилізованому, де зустрічаються три естетичні свідомості: автора, персонажа й читача.

Частотність уживання приєднувальних конструкцій у мові О.Гончара (близько 4,5 тисяч) свідчить про те, що ці побудови є типовою, невід'ємною рисою його ідіюстилю. За допомогою зовнішньореченневих засобів зв'язку вони організують певну смислову єдність у тексті, забезпечуючи категорії інформативності, цілісності, зв'язності. Приєднуючи додаткову інформацію (асоціативно, у вигляді пояснення, коментаря тощо), побудови з приєднувальним зв'язком перш за все імітують живу діяльність з її розкутістю, природністю, невимушеністю, саме цим приваблюючи письменника. Тому вони вживаються переважно в мові персонажів для передачі спонтанного членованого усного мовлення: – *Оце накрутив, - промовив Кулигей увіголоса, прочитавши Куликів меморандум. – І складно, й жалібно* («Перекоп»). Особлива будова висловлення з приєднувальним зв'язком також застосовується для акцентуації, виділення в тексті головної ідеї твору, його провідної думки: *«То ж наша тронка, - подумасться не одному з них. – Щоб не розгубились по світу... Щоб не забули про рідну школу, про отчі пороги»* («Тронка»). У цій конструкції передаються особливості людського мислення, рух думок персонажів. Багатоступеневе, однорідне паралельне приєднання, що передбачає однакову залежність прикріплюваних частин від головної і їх смислове навантаження, посилює вплив актуалізованих, змістовно важливих для сприйняття й розуміння читачем усього твору фрагментів.

Самобутньою творчою манерою О.Гончара позначені приєднувальні конструкції, у межах яких додаються порівняння не лише індивідуально-авторського характеру: – *Зараз він як сталь, - задумливо втручається Саша Сіверцев. – Як Нева* («Прапорносці»), що надають художньої виразності творам, допомагають письменникові розкрити внутрішній світ і риси персонажів, а й ті, що належать до розряду сталих, стійких мовних зворотів: – *Ось так, хлопці: якщо вже вдарити, так ударити! Щоб до нових віників не прочунялися...* («Далекі вогнища»). Їх приєднання надає мові персонажів образності, максимально наближаючи її до усно-розмовного мовлення. Мова художніх творів О.Гончара стає колоритнішою, яскравішою, збагачується різними емоційними відтінками також через приєднання уточнення, вираженого цитатою: *Сіробаба тільки при сонці літає... Коли «чуден Днепр при тихой погоді...»* («Тронка»).

У межах приєднувальних конструкцій у прозі О.Гончара реалізується текстоорганізаційна функція, яка найбільш яскраво виявляється, коли відбувається перехід від одного структурно виділеного фрагмента до іншого, коли залежна частина починає новий абзац і приєднується до базової, що розташована в попередньому, а засіб послідання знаходиться не тільки в позиції між реченнями, а є виснесним на початок нової

структури в тексті: *Тепер Хома саме відбував цей тиловий медовий період.*

Щоправда, транспорт мінометних рот назвати тилом можна лише умовно («Прапороносці»)). Оскільки абзац завжди виконує в тексті експресивно-видільну функцію, роль семантичного підкреслення, оформлення початку нової думки-теми, указуючи на завершеність попереднього уривку, то, коли абзацне членування тексту не відповідає його композиційно-синтаксичному членуванню, реалізується важлива функція смислової й стилістичного членування тексту, яка є додатком і ускладненням його композиційно-синтаксичної структури.

Отже, приєднувальні конструкції є яскравою рисою мовного стилю О. Гончара. Їх використання доречно, повністю мотивоване й спричинене прагненням письменника показати всю красу й багатство мови, яскравість, емоційність, образність, виразність усного мовлення, відтворити в мові персонажів його природність і невимушеність. Автор за допомогою побудов з приєднуванням індивідуалізує персонажів, подає їх опосередковану характеристику, посилює вплив на читача, концентрує його увагу на змістовно важливих моментах, покращує сприйняття й розуміння ним твору, висловлює власну позицію. Питання виявлення текстотвірного, стилетвірного, жанровотвірного потенціалу приєднувальних конструкції лежить у площині перспективних завдань мовознавства.

А. М. Козорезов

ТЕМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ ЗБІРКИ ВОЛОДИМИРА БРОВЧЕНКА «ПОГОДА НА ЗАВТРА»

Одним із завдань сучасного літературознавства є всебічне дослідження феномену літератури соціалістичного реалізму як епохального історико-культурного й художньо-естетичного явища – ось де закладений шлях від антиколоніального до постколоніального, на який повсякчас намагаємося вийти. Серед досліджень соціалізму останніх років в українському літературознавстві чільне місце посідають монографії В. Хархун та І. Захарчук. Естетиці методу на українському історико-мистецькому ґрунті присвячено роботи В. Кандинської, Н. Ксьондзик, О. Філатової та інших дослідників.

Уважаємо, що цікаво було б також простежити світоглядну й мистецьку трансформацію того типу письменників, яких прийнято зараховувати до кола соцреалістів, але які вже в 90-ті ХХ ст. – перші роки ХХІ ст. з цього кола очевидно випадають. На нашу думку, до таких авторів належить Володимир Бровченко. Творчість поета умовно можна поділити на три періоди: перший охоплює лірику так званого «радянського періоду» (1956–1980 рр.); другий є перехідним від шаблонів і естетики соцреалізму до філософського світосприймання й усвідомлення власної національно-громадянської причетності до процесів оновлення суспільно-політичного й культурного життя в Україні у 80–90-ті роки минулого століття; третім періодом творчості називають його «третє цвітіння», а саме твори, написані вже в останнє десятиліття. Починаючи з 1956 року й дотепер видано більше 30 книжок творів Володимира Бровченка. Творчість поета в різні роки досліджували В. Базилевський, В. Бондар, І. Дзюба, А. Корінь, В. Панченко, М. Стельмах, С. Ткаченко, В. Царук, Л. Череватенко. Проте системного дослідження художнього світу В. Бровченка, аналізу констант поезики його творів та її розвитку сьогодні не маємо.

Мета роботи – розкрити тематичні домінанти збірки Володимира Бровченка «Погода на завтра» (1979), що є завершальним етапом утвердження в поетичній свідомості митця соцреалістичного ідіостилу. Пропонована студія є спробою визначити ідейно-тематичні константи «ідеологічної» лірики з позиції естетики соціалістичного реалізму та характер індивідуального творчого світобачення автора в збірці.

Наприкінці 70-х років ХХ ст. виходять друком одна за одною кілька поетичних книжок Володимира Бровченка, які були неоднозначно оцінені офіційною критикою: з одного боку, його обсилали букетом схвальних відгуків і рецензій, у 1980 році поет одержав премію за кращий поетичний твір про комсомол – за поему «Зошит з-під каменя». Але з іншого – справжні «владні» винагороди його обминали. Так, того ж року